

KAPITEL 9

PERSPEKTIVERING

Når man perspektiverer i oldtidskundskab, holder man en tekst eller et monument fra efterantikken op imod en tekst eller et monument fra antikken. For at en efterantik tekst eller et efterantikt monument kan benyttes til perspektivering, skal der være en beviselig afhængighed af antikken. Det vil sige, at man ikke må være i tvivl om, at det efterantikke er inspireret af antikken.

Når man perspektiverer mellem tekster, vurderer man, hvorfor og hvordan den antikke har påvirket den efterantikke ved at se på, hvordan de ligner hinanden med hensyn til indhold, karakterer, genre, sprog og opbygning. Ved monumenter vurderer man, hvordan det efterantikke monument ligner det antikke med hensyn til form, motiv, opbygning/stilling og udsmykning/udseende. Perspektivering kan også foregå til et nyt medie, hvor den antikke tekst eller det antikke monument optræder i en ny form f.eks. en film, en T-shirt, et teaterstykke eller maleri. Perspektivering finder også sted i andre humanistiske fag, men metoden er her tilpasset oldtidskundskab.

METODEFORMÅL

At vurdere, hvorfor og hvordan antikken har sat sig spor i eftertiden ved at se på, hvordan en efterantik tekst ligner en antik tekst med hensyn til indhold, karakterer, genre, sprog og opbygning, og hvordan et efterantikt monument ligner et antikt monument med hensyn til form, motiv, opbygning/stilling og udsmykning/udseende.

Perspektivering som metode bygger på det faktum, at den græsk-romerske oldtid har sat sig spor i eftertiden i særligt den vestlige del af verden. Sporene kan findes i skøn- og faglitteraturen, skulptur-, bygnings- og billedkunsten og underholdningsbranchen, herunder i teater, film, serier, artikler, podcasts, memes og tegneserier. Derudover kan sporene findes i fagvidenskaber, politiske teorier, styreformers og rets- og rettighedssystemer. Sporene kan være meget udprægede og næsten lig antikken, og de kan være en fri og kreativ fortolkning, der kun kan forstås af dem, der kender til antikken. Fælles for alle sporene er, at de afspejler antikkens kultur og relevans i nutiden.

I europæisk kulturhistorie er særligt tre perioder præget af antikken. Disse perioder er renessancen, oplysningstiden og nyklassicismen.

Maleriet er en fresko i Vatikanpaladset. Motivet viser en række af de mest kendte filosoffer fra antikken. I midten af billedet med det røde klæde ses Platon, og ved siden af med blå klæde ses Aristoteles. Forrest i billedet t.v. ses den matematiske filosof Pythagoras med en bog. Renaissance-maleri fra 1483-1520 af maleren Rafael Sanzio da Urbino

Renæssancen fra omkring slutningen af 1300-tallet til 1600-tallet indledtes i Italien og bredte sig derefter til resten af Europa. Ordet *renæssance* kommer af det franske ord *renaissance*, der betyder genfødsel. *Renæssancen* er navngivet således, da den anses for en periode, hvor antikken blev genfødt og genvandt betydning bagom ryggen på den katolske kirke, der havde domineret alle aspekter af menneske- og samfundslivet gennem middelalderen.

Renæssancen genoptog bl.a. den romerske antiks ikkekristne tempelarkitektur med søjleordner som dekoration og ikkekristne filosofi med mennesket i centrum og humaniora. Billedkunsten adopterede skulpturenes naturalisme fra klassisk tid og portrætterede antikke myter. Litteraturens forfattere studerede og efterlignede antikkens, særligt romernes, store værker. William Shakespeare er en af disse forfattere, om end han er født meget sent i perioden. Flere af Shakespeares værker, bl.a. *Romeo og Julie* samt *En skærsommernatsdrøm* er frie fortolkninger over myter fra den romerske eposforfatter Ovids *Metamorfoser*.

Oplysningstiden er den anden store periode i europæisk kulturhistorie, hvor antikken vinder indpas. *Oplysningstiden* finder sted i 1700-tallets Nordamerika og Europa, og periodens vigtigste begivenheder sker i hhv. de britiske kolonier i Amerika/det senere USA og Frankrig. Den amerikanske uafhængighedserklæring i 1776 skaber en fri amerikansk forfatning, der bygger på republikanske idéer og borgernes lighed og frihed. Den Franske Revolution i 1789 er borgernes forsøg på at gøre op med den dominerende enevældige konge, der er kommet til efter Martin Luthers reformation af den katolske kirke og kongens løsrivelse fra kirken som overhoved. Borgerne i USA og Frankrig er præget af oplysningsfilosofferne idéer om mere demokratiske og inkluderende styreformer samt menneskerettighedskrav som ytrings- og religionsfrihed.

Oplysningsfilosofferne er periodens hovedpersoner og er direkte inspireret af antikkens overgang fra *mýthos* til *logos*: fra den mytologiske og religiøst baserede verdensopfattelse til den logiske og naturvidenskabelige verdensopfattelse. Oplysningsfilosofferne bygger videre på og lader sig inspirere af antikkens filosofiske tanker om matematik, fysik og ikke mindst demokrati.

Maleriet viser den græske filosof Sokrates på sit dødsleje. Sokrates var en af de filosoffer, der blev genopdaget i oplysningstiden. Maleri af Jacques-Louis David, 1787. Det hænger på Metropolitan Museum of Art i New York.

Demokratiet er et af de mest direkte og relevante spor fra antikkens Grækenland. Med demokratiet følger et behov for oplysning og uddannelse af borgerne, som i antikken afføder retorikken og sofisterne som omrejsende lærere, og i oplysningstiden en ophævelse af censuren og mere systematiseret skolegang.

I kølvandet på oplysningstiden og den demokratiske udvikling, der igangsættes i Europa efter Den Amerikanske Uafhængighedskrig og uafhængighedserklæring og Den Franske Revolution, begynder arkitekturkunsten at udvikle sig med antikken som forbillede under *nyklassicismen*. Det er antikken som demokratiets fader, der er årsagen til populariteten. Nyklassicismen præger arkitekturkunsten gennem 1800-tallet i store dele af den vestlige verden. I USA bygges statsbygninger som Capitol Hill med tydelige perspektiver fra antikken i form af søjler, kupler, trapper og udsmykkede tempelgavle. I København vinder nyklassicismen frem som arkitekturstil, efter at byen er blevet ødelagt af store brande gennem 1700-tallet og englændernes bombardement i 1807.

Københavns Domhus. Bygningen er i nyklassicistisk stil med tempelfacade og joniske søjlekapitæler. Tegnet af C.F. Hansen, opført 1813-1816.

Nye bygninger som Københavns Domhus, Vor Frue Kirke, Statens Museum for Kunst og Erichsens Palæ opføres med antikken som forbillede med søjler og tempel-lignende facader.

Efter nyklassicismen og frem til begyndelsen af 1900-tallet falder antikkens popularitet en smule. Den vender dog tilbage under fascismens fremtog i Europa gennem 1930'erne og 1940'erne. Her var det storheden i antikkens bygningsværker, der var forbillede for de fascistiske ledes bygninger.

I nyere tid har tiden efter år 2000 også været præget af et opsving i antikkens popularitet. Det er sket gennem filmatiseringer om Den Trojanske Krig og halvguden Herakles samt DC Comics filmatiseringer af forskellige karakterer som bl.a. Wonder Woman og Percy Jackson-filmene (og bøgerne), der handler om forskellige antikke guder.

Litteraturen er præget af nyfortolkninger af myterne med bl.a. Madeline Millers *Achilleus' sang* og *Kirke* samt Stephen Frys *Mythos, Helte* og *Troy* (sidstnævnte er ikke udkommet på dansk). Herhjemme har børnebogsforfatteren Sigurd Barrett genfortalt antikkens univers til børn, og kunstnerne Wulffmorgenthaler illustrerer ofte antikken i deres avisstriber. Det er bare nogle enkelte af de udenlandske og danske filmatiseringer og forfattere. Hertil kommer moderne og nyfortolkende opsætninger af antikke tragedier og værker. Så sent som i efteråret 2019 havde både Det Kongelige Teater og Betty Nansens Teater antikke opsætninger.

I en anden ende af kulturen har modegiganten Versace gennem det seneste årti eksperimenteret med mæanderbort, snirkende rosetter og Medusa-hoveder på deres tøj og brugskunst. Medusa var kvinden i antik mytologi, der med sit blik kunne forvandle folk til sten.

I debatter om demokrati, styreform, populisme og magt vendes der ofte tilbage til antikken som forlæg, ligesom man i nutidens politiske taler finder flere virkemidler, der er skabt under den romerske republiks kriseperiode, som i f.eks. Helle Thorning-Schmidts mindetale efter angrebet på Krudttønden i 2015. Her skaber hun en tydelig antitese mellem os og dem (terroristerne), som skal udgrænses som statens udemokratiske og skrupelløse fjender. Præcis ligesom politikeren og filosofen Cicero i *De Philippiske Taler* i 1. århundrede f.v.t., hvor dem blot var modstanderen Marcus Antonius og hans udemokratiske og skrupelløse tilhængere, der skulle udgrænses.

Selv i nutidens klimadebat benyttes antikke udtryk af bl.a. biologen Peter Ward. I værket *The Medea Hypothesis: Is Life on Earth Ultimately Self-Destructive?* gør han op med den såkaldte Gaia-hypotese, der siger, at Jorden med tiden vil redde sig selv, og siger i stedet, at mennesket er lige

I 1868 udgravede den tyske amatørarkæolog Heinrich Schliemann resterne af en antik by på Tyrkiets vestkyst, som han mente var Troja. I dag er ruinerne en af de mest besøgte lokationer i Tyrkiet. For at tiltrække turisterne har man lavet en replica af den trojanske hest - uden at nogen dog ved, om det præcis var sådan, den så ud. Man ved dog fra *Odysseen*, at den var lavet af træ, at den blev givet byen Troja som en fredsgave og at de græske soldater gemte sig inden i den og dermed overrumpled trojanerne, da hesten var blevet trukket ind bag Trojas bymur.

så selvdestruktivt overfor sin egen eksistens som Euripides' tragiske karakter Medea, da hun dræbte sine egne børn. Pointe: Vi, mennesket, er det eneste, der kan redde jorden og vores egen biologiske eksistens, ligesom vi også selv kan ødelægge den.

Sporene fra antikken er utallige gennem historien, og perspektivering er derfor en af fagets vigtigste metoder, som der også stilles direkte krav om i læreplanen.

Metoden i praksis

Fremgangsmåden er forskellig, afhængigt af om man arbejder med perspektivtekst eller -monument. Man kigger nemlig på forskellige aspekter i perspektiveringen. I den daglige undervisning benyttes metoden undervejs i stort set alle forløb, idet perspektivering er en central del af læreplanen.

Til eksamen i oldtidskundskab kan metoden benyttes til alle eksamensspørgsmål, hvor den ene halvdel af spørgsmålene er perspektivering af tekst og den anden halvdel perspektivering af monument (se kapitel 10 om eksamen i oldtidskundskab). I SRP kan man også vælge at benytte metoden, og her skal svarene i fremgangsmåderne skrives som en sammenhængende tekst.

Når man arbejder med tekst, kigger man på genre, opbygning, sprog og stilistiske træk samt indhold, handlingsforløb, karakterer, synsvinkel og guderne. Til slut skal man vurdere perspektivteksten som et spor af antikken i nyere tid og et led i fagets relevans. Nedenstående fremgangsmåde skal ses som en tjekliste og ikke en liste, der skal følges slavisk. Nogle punkter kan fylde mere eller mindre afhængigt af perspektivteksten. Bemærk, at perspektivering skal gå fra en allerede nærlæst antik tekst til en efterantik tekst.

PERSPEKTIVERING FRA NÆRLÆST ANTIK TEKST TIL EN EFTERANTIKN TEKST

Genre: Hvordan ligner/adskiller den efterantikke tekst sig i genre fra den antikke?

- *Opbygning:* Hvordan er opbygningen af teksten lig eller forskellig?
- *Sprog:* Hvordan er sproget lig eller forskelligt?
- *Stilistiske træk* (f.eks. patronymikon, agon med stikomytia): Hvilke stilistiske træk går igen i den efterantikke tekst, hvis nogen?

Indhold: Hvordan ligner/adskiller den efterantikke tekst sig i indhold fra den antikke?

- *Handlingen:* Er handlingen og handlingsforløbet det samme?
- *Karakterer:* Er karaktererne de samme? Kan de karakteriseres på samme måde?
- *Fortæller:* Er fortælleren anderledes? Hvordan påvirker fortælleren handlingen?
- *Guderne:* Optræder guderne, eller er de udeladt og hvorfor?

Spor og fagets relevans: Hvordan er den efterantikke tekst et bevis på, at antikken har sat sig spor i eftertiden?

- *Forfatter og årstal:* Hvor er forfatteren fra? Hvornår er teksten fra?
- *Årsag:* Hvorfor har forfatteren valgt at benytte den antikke tekst sådan?

Konklusion.

Når man arbejder med monumenter, kigger man først på medie og motiv. Et antikt monument som f.eks. en skulptur kan nemlig godt perspektiveres til et nyt medie som f.eks. et maleri eller en reklame.

Det er vigtigt, at man forholder sig til mediet, og hvad et nyt medie evt. føjer til eller fjerner fra det antikke monument. Dernæst skal man kigge på opbygning/stilling, udsmykning/udseende, udtryk og stil/orden. Til slut skal man som med perspektivteksten vurdere perspektivmonumentet som et spor af antikken i nyere tid og et led i fagets relevans. Nedenstående fremgangsmåde skal ses som en tjekliste og ikke en slavisk rækkefølge. Ikke alle punkter er relevante for alle monumenttyper. Bemærk, at perspektivering skal gå fra et allerede analyseret antikt monument til et efterantik:

PERSPEKTIVERING FRA ANALYSERET ANTIKT MONUMENT TIL EFTERANTIKT MONUMENT

Opbygning: Hvordan ligner/adskiller det efterantikke monument sig i opbygning fra det antikke?

- *Medie:* Er der ændret i mediet, f.eks. fra skulptur til maleri eller fra vase til T-shirt? Hvilken betydning har et ændret medie?
- *Motiv:* Er der ændret i motivet, tilføjet/fjernet noget?
- *Opbygning eller stilling:* Er opbygningen eller stillingen lig eller forskellig?

Udsmykning: Hvordan ligner/adskiller det efterantikke monuments udsmykning eller udseende sig med hensyn til det antikke?

- *Udsmykning eller udseende:* Er udsmykningen eller udseendet lig eller forskellig?
- *Udtryk:* Er udtrykket ændret pga. nye farver, nye materialer eller et nyt medie?
- *Stil eller orden:* Er der ændret i stilen/ordenen?

Spor og fagets relevans: Hvordan er det efterantikke monument et bevis på, at antikken har sat sig spor i eftertiden?

- **Kunstner og årstal:** Hvor er kunstneren fra? Hvornår er monumentet fra?
- **Årsag:** Hvorfor har kunstneren valgt at benytte det antikke monument sådan?

Konklusion

Metoden i samspil

I faglige samspil spiller perspektivering ofte en stor rolle. Hvis man ønsker at arbejde i oldtidskundskab og engelsk, kan man perspektivere Homers *Odyssé* til hhv. Margaret Atwoods *Penelopiaden* eller Madeline Millers *Kirke*. Det samme kan man med Ovids *Metamorfoser* til William Shakespeares *Romeo og Julie* eller *En skærsommernatsdrøm* og i samspil med fransk Sofokles' *Antigone* til Jean Anouilhs *Antigone*. I teorien kan man benytte metoden i alle de faglige samspil, hvor undersøgelsen drejer sig om at holde en nærlæst tekst eller et analyseret monument fra antikken op mod noget i nyere tid. Man bør dog grundigt overveje, om formålet med ens undersøgelse harmonerer med perspektiveringens formål. Hvis den ikke gør det, bør man ikke benytte metoden.

Eksempler på perspektivering

Nedenfor følger en kort perspektivering fra Homers *Odyssé*, 10. sang, til et uddrag af Madeline Millers *Kirke*, og en perspektivering fra skulpturen *Venus fra Milo* til Sandro Botecellis *Venus' fødsel*. Forud for perspektiveringen er det antikke tekstudrag nærlæst og den antikke skulptur analyseret.